

Τα τοπικά πολιτεύματα της επαναστατικής περιόδου: Οργανισμός Πελοποννησιακής Γερουσίας-Οργανισμός Δυτικής Χέρσου Ελλάδος-Η Νομική Διάταξις της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος

Ασπα Θεοχάρη, δικηγόρος, Υποψ. Διδ. Διοικητικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Εισαγωγή

Από την περίοδο ήδη της Γαλλικής Επανάστασης επικράτησε μεταξύ των ευνομούμενων Κρατών η συνήθεια, οι νομικοί κανόνες που συγκροτούν το πολίτευμα μιας πολιτείας να συγκεντρώνονται σε ένα ενιαίο νομοθέτημα, το οποίο συντάσσεται εγγράφως και υποβάλλεται κατά κανόνα σε μείζονες διατυπώσεις, κυρίως για την ερμηνεία, μεταβολή και κατάργηση αυτού. Αυτό ονομάστηκε Σύνταγμα, το οποίο είχε ως περιεχόμενο διατάξεις σχετικά με το πολίτευμα¹. Η ιστορία του ελληνικού συνταγματικού δικαίου ξεκινά από την ψήφιση του Προσωρινού Πολιτεύματος της Ελλάδας στην Επίδαυρο τον Ιανουάριο του 1822. Η ανάγκη όμως για συντεταγμένο κράτος υπάρχει νωρίτερα. Η κατάλυση της Τουρκικής κυριαρχίας άφησε ένα μεγάλο διοικητικό κενό. Το πρόβλημα της διοικητικής οργάνωσης του επαναστατημένου Έθνους αντιμετωπίστηκε αμέσως μετά την κήρυξη της Επανάστασης. Η ανάγκη λοιπόν να συγκροτηθούν φορείς για την άσκηση της νέας εξουσίας κατέστη επιτακτική. Πρώτο αίτημα των επαναστατών ήταν η συγκρότηση κυβερνητικής αρχής και διοικητικής οργάνωσης με κύριο στόχο την ενίσχυση του Αγώνα. Αυτή ήταν αναγκαία άλλωστε και για την εξασφάλιση των πολιτικών δικαιωμάτων των αγωνιστών και προκειμένου να συγκρατηθούν οι «φιλοδοξίες των τοπικών πολιτικών στοιχείων²». Η ανάγκη οργάνωσης κεντρικής εξουσίας είχε επισημανθεί ήδη από τους πρώτους μήνες της Επανάστασης, διότι κυριαρχούσε η αντίληψη, ότι μόνο τότε οι Έλληνες θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την υποστήριξη ξένων κρατών. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ο Αδ. Κοραής συνήθιζε να λέει: «Δεν είναι πλέον

¹Αραβαντινός Ι., Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο Τ. Ι, 1898, σ. 291-292

²Δημακόπουλος Γ., Η Διοικητική Οργάνωση κατά την Ελληνική Επανάσταση 1821-1827, Αθήνα 1966, σ. 15

καιρός να εξετάσουμε εάν έγινε η Επανάσταση εις αρμόδιον καιρόν, μήτε εάν οι αρχηγοί αυτής έκαναν τα πρέποντα.....αλλά ας ιδώμεν τι συμφέρει κατά το παρόν να κάμωμε...φροντίσατε δια τους οικτιρμούς του Θεού όπως συστήσετε υπέρτατηνδιοίκησιν³».

Οι πρώτες διοικητικές επιτροπές που σχηματίστηκαν ήταν ένα είδος επαναστατικού διευθυντηρίου, και συγκεκριμένα το *Αχαϊκό Διευθυντήριο* στην Πάτρα υπό τον Π.Π. Γερμανό, η *Μεσσηνιακή Γερουσία ή Σύγκλητος* στην Καλαμάτα υπό τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη και ένα *τρίτο διευθυντήριο* στην Αρκαδία υπό τον Θ. Κολοκοτρώνη⁴. Ακολουθεί η οργάνωση τοπικών διοικήσεων στα υπόλοιπα τμήματα της Πελοποννήσου, στη Στερεά Ελλάδα και στα Νησιά, οι οποίες αποτελούνταν από τρία ή πέντε μέλη και ονομάστηκαν Εφορείες ή επαρχιακές Δημογεροντίες⁵. Οι εφορείες ή Δημογεροντίες ήταν επιφορτισμένες να συλλέγουν τα απαραίτητα για τον στρατό όπως τρόφιμα, πολεμοφόδια, ρουχισμό κτλ. Τους δε πόρους για την συλλογή των ως άνω αναγκαίων για την υποστήριξη του αγώνα αγαθών, έβρισκαν είτε μέσω προαιρετικού δανεισμού (εράνων, εισφορών κτλ) είτε δια της αξιοποίησης των πρώην Οθωμανικών κτημάτων⁶.

Η συγκρότηση όμως *κεντρικών* πολιτικών θεσμών και μάλιστα σύγχρονου, δυτικού τύπου στάθηκε το μεγαλύτερο ίσως διακύβευμα της Επανάστασης, όπως βέβαια και αυτό της πολιτικής ανεξαρτησίας. Η διαμόρφωση κεντρικής πολιτικής σκηνής *-η Προσωρινή Διοίκηση ή Διοίκηση όπως συνήθως αναφέρεται-* και η συγκέντρωση των πολιτικών διεργασιών σε αυτήν σήμαινε, πρωταρχικά και κύρια, την αποδιοργάνωση των τοπικών και περιφερειακών κέντρων εξουσίας και των πολιτικοδιοικητικών οργανισμών που συστήθηκαν σ' όλες τις επαναστατημένες περιοχές κατά τους πρώτους μήνες της έναρξης της επανάστασης. Τέτοιοι οργανισμοί λειτούργησαν στην Πελοπόννησο (Πελοποννησιακή Γερουσία), τη Δυτική (Οργανισμός Δυτικής Χέρσου Ελλάδος) και την Ανατολική Στερεά Ελλάδα (Νομική Διάταξη της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος-Άρειος Πάγος) και την Κρήτη (Πολίτευμα της Νήσου Κρήτης). Στα νησιά, που προεπαναστατικά απολάμβαναν ένα καθεστώς λιγότερο ή περισσότερο διευρυμένης κοινοτικής αυτοδιοίκησης, ακολουθήθηκαν οι

³Καρυκόπουλος Π., 200 χρόνια ελληνικού Τύπου, 1984, σ.

⁴Φιλήμονος Ι., Δοκίμιον Ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασης, Αθήνα 1860, τ. Γ., σ. 22

⁵Φραντζής Α, Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος, Αθήνα 1839, τ. Β, σ. 241

⁶ο.π. βλ. Φραντζής, σ. 242

προϋπάρχουσες μορφές κοινοτικής οργάνωσης. Εξαίρεση αποτέλεσε η Σάμος, με το τοπικό πολίτευμα που εγκαθίδρυσε εκεί ο Λυκούργος Λογοθέτης⁷.

Παρά το γεγονός ότι νομικά τουλάχιστον η οργανωμένη ελληνική κοινότητα κατά την περίοδο της Επανάστασης δεν συνιστά κράτος, όπως η έννοια αυτή διαμορφώνεται σήμερα, αυτή οπωσδήποτε αποτελεί τον μόνιμο λαό του ελλαδικού χώρου, όχι μόνον το σύνολο των νυν ζώντων ιθαγενών Πολιτείας τίνος εν ορισμένη δεδομένη στιγμή αλλά τας εν συνεχεία γενεάς, τας μεν φθειρομένας, τας δε γινομένας, αποτελούσας νοερώς ενιαίο ιστορικό σύνολο, όπερ απλώς εμφανίζεται εν δεδομένη στιγμή δια των νυν ζώντων ανθρώπων.⁸ Χώρα της Ελληνικής Πολιτείας ήταν το έδαφος που εξουσιάζεται από την ελληνική κυβέρνηση. Η αλήθεια είναι πως το ελληνικό επαναστατημένο έθνος συγκροτήθηκε σε ενιαίο νομικό πρόσωπο με το Προσωρινό Πολίτευμα της Επιδαύρου την 1^η Ιανουαρίου το 1822. Ήδη όμως από την προσπάθεια συγκρότησης τοπικών διοικήσεων διαφαίνεται η πρόθεση για οργάνωση σε ένα νομικό πρόσωπο με ενιαία βούληση *υπερτεραν των υπαγομένων εις την εξουσία αυτής φυσικών και νομικών προσώπων*⁹. Έτσι, στην κατά τόπους πολιτειακή οργάνωση του επαναστατημένου έθνους το σίγουρο είναι ότι ενυπάρχουν συστατικά στοιχεία της έννοιας του Κράτους¹⁰.

Τα πολιτεύματα αυτά δεν είχαν έναν χαρακτήρα γενικό που να αντιστοιχεί σε ένα Συνταγματικό ή Θεμελιώδη Νόμο, αλλά *προσωρινό και τοπικό*, αφού είχαν ως σκοπό να εισάγουν στη νομιμότητα ορισμένα μόνο τμήματα της επαναστατημένης Ελλάδας¹¹. Τα πολιτεύματα αυτά, όπως θα προκύψει και από την ανάλυση τους, έχουν έντονα ολιγαρχική φύση, με μία επίφαση δημοκρατίας, πάρα ταύτα ο Σβώλος θεωρεί ότι είναι αξιοσημείωτα *«αφ' ενός μεν διότι περιέχουν, καίτοι ατελώς, αρχάς τινάς πολιτικής αυτοδιαθέσεως και ατομικής ελευθερίας, δια τας οποίας και ηγωνίζετο τότε ο λαός, αφετέρου δε διότι μαρτυρούν την έφεσιν προς διοίκησιν των τοπικών*

⁷ Απόσπασμα από Ομιλία της Α. Ψαρούδα -Μπενάκη στην Ακαδημία Αθηνών με θέμα «Δημοκρατία και Ατομικές Ελευθερίες στα επαναστατικά Συντάγματα 1821-1827»

⁸ Σαρίπολος Ν.Ν. , Περί Πολιτείας και των στοιχείων αυτής εν γένει, Αθήνα 1924, 5

⁹ Βλ. Δημακόπουλος, σ. 2

¹⁰ Σαφώς την χρονική περίοδο που μελετά η παρούσα εργασία δεν μπορούμε να μιλούμε για διπλωματική αναγνώριση του ελληνικού κράτους, αλλά αυτό δεν αποτελεί συστατική έννοια του όρου κράτους. Βέβαια από τον Μάρτιο του 1823 με την ανακήρυξη της ουδετερότητας της Μ. Βρετανίας απέναντι στους εμπόλεμους Έλληνες και Τούρκους, υπάρχει μια σκιώδης αναγνώριση της ελληνικής κοινότητας ως σύνολο καθώς οι Έλληνες δεν αναφέρονται ως επαναστάτες αλλά ως εμπόλεμοι.

¹¹ Βλ. Ο.π. Αραβαντινός 308.

υποθέσεων δι αιρετών αρχόντων»¹². Τα τοπικά πολιτεύματα καταργήθηκαν ύστερα από απόφαση της Β' Εθνοσυνέλευσης του Άστρους, στις 29 Μαρτίου 1823.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Οργανισμός Πελοποννησιακής Γερουσίας

Ι. Η Συνέλευση της Μονής των Καλτετζών

Η συγκρότηση μίας Πελοποννησιακής συνέλευσης με συμμετοχή εκπροσώπων των τριών νησιών είχε πλέον ωριμάσει. Με πρωτοβουλία της Μεσσηνιακής Γερουσίας, συγκλήθηκε στην Μονή των Καλτετζών συνέλευση, της οποίας η σύνθεση τελικά ήταν μόνο πελοποννησιακή, καθώς οι νησιώτες αρνήθηκαν να συμμετάσχουν ενόψει της επικείμενης αφίξεως του Υψηλάντη¹³. Πρόεδρος της Συνέλευσης ανέλαβε ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης και Γραμματέας ο Ρ. Παλαμίδης¹⁴. Οι πρόκριτοι που συνήλθαν στην Μονή Καλτετζών, εξέδωσαν σε μία μόνη συνεδρίαση την 26^η Μαΐου Πράξιν¹⁵, την οποία ονόμασαν αποδεικτικό και κυρωτικό γράμμα¹⁶, με το οποίο ανακοίνωναν ότι εξέλεξαν Διοικητική Επιτροπή¹⁷, η οποία αποτελούνταν από τον Επίσκοπο Βρεσθένης Θεοδώρητο και τους Σ. Χαραλάμπη, Αθαν. Κανακάρη, Αναγν. Παπαγιαννόπουλου (Δεληγιάνη), Θ. Ρέντη, Νικ. Πονηρόπουλο¹⁸ και ως Γραμματέα τον Ρήγα Παλαμίδα. Η Επιτροπή αυτή, στην οποία συμμετείχε και ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ως Πρόεδρος της Συνέλευσης, αποτέλεσε την Γερουσία της Πελοποννήσου. Η Γερουσία περισσότερο απηχούσε την φιλοδοξία των προκρίτων να διατηρήσουν την εξουσία που είχαν επί Οθωμανικής Κυριαρχίας, ενόψει της αφίξεως του Δ. Υψηλάντη και πολύ λιγότερο την ανάγκη μιας αντιπροσωπευτικής εθνικής

¹²Σβώλος Α, Τα Ελληνικά Συντάγματα 1822 – 1975/1986 (Η Συνταγματική Ιστορία της Ελλάδος), ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ 1972 σ.61

¹³Βλ. Δημακόπουλο., σ. 45

¹⁴...Προεδρεύοντος του Πέτρου Μαυρομίχαλου **αυτοδικαίως** και γραμματεύοντος του *Ρήγα Παλαμίδα* **αυθορμήτως**, Φιλήμονος Ι., Δοκίμιον Ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασης, Τομ. Γ. σ. 294

¹⁵Το κείμενο σε Μάμουκα Α., Τα κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος, ήτοι συλλογή των περί την αναγεννωμένην Ελλάδα συνταχθέντων πολιτευμάτων, νόμων και άλλων επισήμων πράξεων από του 1821 μέχρι τέλους του 1832, Τ. Α σ. 3

¹⁶ ...το παρόν ενυπόγραφο αποδεικτικόν και κυρωτικόν γράμμα μας

¹⁷Διοικούσαν Επιτροπήν κατά το Κείμενο, ο Δημακόπουλος δίνει την πληροφορία ότι τα μέλη της Διοικητικής Επιτροπής, οι γερουσιαστές δηλαδή δεν υπέγραψαν το ψήφισμα για να μην φαίνεται σα να αυτοδιορίζονται

¹⁸Μετά από λίγο προστέθηκαν ο Π.Π. Γερμανός, Α. Ζαίμης, Γεωργιος Παγωνόπουλος, βλ Μάμουκα, σ. 14-15

αρχής¹⁹. Η Γερουσία διέθετε ευρύτατες εξουσίες, οι οποίες ήταν περιορισμένες τόσο τοπικά -μόνο στην περιοχή της Πελοποννήσου- όσο και χρονικά μέχρι την κατάληψη της Τριπολιτσάς²⁰. Μετά το χρονικό αυτό σημείο θα συνέλθουν εκ νέου προκειμένου να αποφασίσουν τα περαιτέρω. Η εξουσία που δόθηκε στην Γερουσία ήταν ευρύτατη και ανεύθυνος, όπως πολύ σωστά σημειώνει ο Τρικούπης²¹, διότι αφενός μεν δόθηκε χωρίς κανένα περιορισμό ως προς το εύρος των αρμοδιοτήτων της, αφετέρου δε δεν προβλέπεται πουθενά στην *Πράξη των Καλτετζών* ευθύνη των διοικούντων για την χρήση (ή κατάχρηση) της εξουσίας που έχουν. *Διοικήσατε καθ' όποιον τρόπο η Θεία Πρόνοια σας φωτίζει και γνωρίσετε ως ωφέλιμο* ήταν η ρητή εντολή που έλαβαν οι Γερουσιαστές από την συνέλευση. Μπορούσαν να διοικούν και να δικάζουν όλες τις υποθέσεις. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι οι δοτές αρμοδιότητες δεν προσιδιάζουν σε δημοκρατικό όργανο, επικυρώνοντας την άποψη ότι τα πρώτα πολιτεύματα μόνο κατ' επίφαση ήταν δημοκρατικά.....έχοντας κατά τούτο κάθε πληρεξουσιότητα, χωρίς να μπορεί τινάς να αντιτείνει ή να παρακούσει στα νεύματα και τας διαταγάς των²².

Αφού υπογράφηκε η ως άνω Πράξη των Καλτετζών, εψάλη πάνδημος δοξολογία και η συνέλευση διαλύθηκε. Οι Γερουσία όμως μεταφέρθηκε στην Στρεμνίτσα, όπου εκεί συνεδρίασε και εξέδωσε εγκύκλιο που απευθυνόταν σε όλες τις επαρχίες της Πελοποννήσου και αφορούσε την περιφερειακή διοίκηση²³. Μιμούμενη το σύστημα τοπικής αυτοδιοίκησης που ίσχυε μέχρι τότε, χώρισαν την Περιφέρεια της Πελοποννήσου σε γενικές Εφορείες (σε κάθε επαρχία) και σε Υποεφορείες (σε κάθε χωριό). **Σχετικά με τον διορισμό των εφόρων η εγκύκλιος δεν κάνει καμία αναφορά**, τουναντίον περιγράφει τα καθήκοντά τους σα να υπάρχουν αυτοί ήδη. Στην πραγματικότητα η Γερουσία, αφού μετέβη στη Στρεμνίτσα, συνέστησε *αυθαιρέτως και μονομερώς* σε κάθε επαρχία Γενικές Εφορείες ή Δημογεροντίες,

¹⁹Γράφει ο ΚΟΝΤΑΚΗΣ, *Το κακόν ότι κοντά όπου δεν ήτο καμία προετοιμασία, δεν ήτον και ένας αρχηγός να αναλάβη και διευθύνη το τόσον μέγαν, σπουδαίον και δυσχερές επιχείρημα αλλά εκινήθησαν και εσημάτισαν κάθε επαρχία ίδιαν αρχή, μόνος κίνδυνος ήταν ο οδηγός, ο αρχηγός και η σωτηρία, διότι δεν ήτον άλλο το αντικείμενον αλλά πώς να σωθώσιν οι άνθρωποι*, βλ. Αναγν. Κοντάκης, Υπομνήματα αναγκαιότατα, αξιόπιστα και αξιοσημείωτα., εκδόσεις Τσουκαλά 1957

²⁰...και θέλει έχει το κύρος μέχρι της αλώσεως της Τριπολιτσάς

²¹Τρικούπης Σπ., *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, εκ του Τυπογραφείου της ΩΡΑΣ, Αθήνα 1888, τ. Α', σ. 1821

²²Βλ. Μάμουκα, σ. 3-5

²³Βλ. Δημακόπουλος σ. 49

επιλέγοντας πρόσωπα με κριτήρια κυρίως φατριαστικά²⁴, κάτι που ταιριάζει απόλυτα με τον χαρακτήρα που είχε η Πράξη των Καλτετζών, ως κυρίως προσπάθεια των προκρίτων να διατηρήσουν την εξουσία που είχαν πριν την Επανάσταση²⁵. Στη συνέχεια, βέβαια, δόθηκε εντολή στους κατοίκους των επαρχιών να προβούν σε εκλογές για την ανάδειξη των εφόρων, οι οποίοι με την σειρά τους θα εξέλεγαν τους εφόρους των χωριών.

Η εγκύκλιος απένειμε τις εξής Αρμοδιότητες (διοικητικές-αστυνομικές κυρίως):

- α) Την αποκλειστική αρμοδιότητα των γενικών εφόρων για την εκτέλεση των διαταγών της Γερουσίας,*
- β) τον αυστηρά τοπικό περιορισμό των αρμοδιοτήτων των εφόρων εντός των επαρχιών τους,*
- γ) την καθιέρωση εσωτερικών διαβατηρίων για να αποφευχθούν επικίνδυνες πολιτικές μετακινήσεις,*
- δ) παρακολούθηση των υπόπτων ξένων²⁶, την ενίσχυση των θυμάτων πολέμου.*
- ε) Την καταγραφή του αληθινού αριθμού νεκρών στον πόλεμο και την ενίσχυση των θυμάτων πολέμου και των οικογενειών τους*
- στ) Η Γερουσία δεν διστάζει να διατυπώσει εκ νέου την ολιγαρχική της πρόθεση, μέσα από την εγκύκλιο ζητείται από τον λαό απόλυτη υπακοή και διατυπώνονται απειλές σκληρών ποινών στους παραβάτες²⁷*

²⁴Οικονόμου Μ, Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Τυπογραφείο Θ. Παπαλεξανδρή, Αθήνα 1873, σ. 154

²⁵Το γεγονός του αυθαίρετου διορισμού εφόρων επιβεβαιώνει εμμέσως και ο Σπηλιάδης στα Απομνημονεύματά του...η Γερουσία **διέταξε** δε και συνεστήθησαν εις όλας τα επαρχίας τοπικά συστήματα, εις άλλας μεν Εφορείαι, εις άλλας μεν Δημογεροντίαι, εις δεν την Καλαμάτανδιωρίσθησαν δώδεκα και ονομάστηκαν σύγκλητος, Σπηλιάδης Ν., Απομνημονεύματα, Τυπογραφείο Φιλαδέλφια, 1851-1857, τ. Α', σ. 144, βλ όπως αντίθετη άποψη Δημακόπουλου, ο οποίος πιστεύει ότι η Γερουσία θεώρησε τότε ότι αυτοδικαίως υπήχθησαν σε εκείνη όλες οι εφορίες που λειτουργούσαν εκείνη την στιγμή, δηλαδή εκείνες που με την κήρυξη της επανάστασης οργανώθηκαν και ανέλαβαν την διοίκηση των επαρχιών, βλ. Δημακόπουλος, σ. 48

²⁶Με το όρο «ξένος» νοείται εκείνος που προέρχεται από άλλη επαρχία.

²⁷Ο Δημακόπουλος μας ενημερώνει ότι ο Σούτσος γράφει ότι οι γερουσιαστές διαπνέοντο από ένα πνεύμα inquietetbrouillon

II. Η σύνοδος των Βερβενών και το Σχέδιο του Υψηλάντη

Την 7η Ιουνίου 1821 καταφτάνει στην Ύδρα ο Υψηλάντης, ο οποίος αμέσως ανέλαβε διοικητικές αρμοδιότητες. Ψήφισε νόμους, σύστησε τρεις Εφορείες στην Ύδρα, στις Σπέτσες και στα Ψαρά, τα οποία ήταν τα νησιά-κεφαλές των υπολοίπων νήσων, και προσπάθησε να δώσει τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τον τρόπο που θα μπορούσε να οργανωθεί το Ελληνικό Γένος²⁸. Όπως ήταν αναμενόμενο, Υψηλάντης και Γερουσία ήρθαν σε σύγκρουση, καθώς κάθε πλευρά φιλοδοξούσε να διευθύνει τον αγώνα, με τον δικό της τρόπο. Οι πρόκριτοι έβλεπαν στο πρόσωπο του Υψηλάντη τον υπονομευτή της εξουσίας που τους είχε νόμιμα δοθεί δυνάμει της Πράξης των Καλτετζών, και την οποία θεωρούσαν ότι κατείχαν δικαιωματικά ως διάδοχοι της τουρκικής αρχής. Ο Υψηλάντης είχε βέβαια περισσότερο βλέψεις στρατιωτικές, ήθελε να αναλάβει αμέσως τα καθήκοντά του και να οργανώσει στρατιωτικά και πολιτικά το κατακερματισμένο ελληνικό έθνος²⁹. Μαζί με τον Υψηλάντη συντάχθηκαν οι οπλαρχηγοί και γενικότερα ο στρατιωτικός βραχίονας της Επανάστασης. Έτσι, δημιουργήθηκαν δύο άτυπες παρατάξεις που γέννησαν την έριδα ανάμεσα σε στρατιωτική και πολιτική ηγεσία με ανυπολόγιστες συνέπειες σε όλη την πορεία του Αγώνα. Την 21^η Ιουνίου 1821 ο Υψηλάντης έφτασε στα Βέρβενια της Αρκαδίας με μεγάλη πομπή και έτυχε θερμότατης υποδοχής. Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Φραντζής « *Εις τα Βέρβενια... ο λαός προϋπήντα μετ' ευφημίας μεγάλης τον Δ. Υψηλάντην, ως άλλον Μεσσίαν*³⁰. Εκεί διάβασε δημόσια τα γράμματα του Αλέξανδρου Υψηλάντη και της Υπέρτατης αρχής της Φιλικής Εταιρείας, βάσει των οποίων καθίσταται ως Πληρεξούσιος του Γενικού Επιτρόπου της Υπέρτατης Αρχής³¹.

Ο Υψηλάντης κατά τον Φίνλεϋ διεκδικούσε στην Ελλάδα αξίωμα αντιβασιλέα, καθώς κατά τους ισχυρισμούς του ο αδερφός του Αλέξανδρος ως ύπατος αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας είχε διορισθεί Ηγεμόνας της Ελλάδος και του είχε δώσει την πληρεξουσιότητα να λειτουργεί αντ' αυτού ως τοποτηρητής επί του ελληνικού εδάφους³². Δυνάμει αυτής της Πληρεξουσιότητας, ζήτησε την κατάργηση κάθε υπάρχουσας πολιτικής και στρατιωτικής αρχής, και κυρίως της Γερουσίας που

²⁸Βλ. Δημακόπουλο σ. 48

²⁹Δασκαλάκης Α., Οι τοπικοί οργανισμοί της Επανάστασης του 1821 και το Πολίτευμα της Επιδαύρου, Εκδ Βαγιονάκη 1980, σ. 34

³⁰ο.π. βλ. Φραντζή, σ. 252

³¹Βλ. Φιλήμων Ιστορικών Δοκίμιον, τ. Γ σ.65

³²Φίνλεϋ Γ., Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης (μετάφραση Α. Παπαδιαμάντης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2008, τ. Α', σ. 280

προέκυψε από την Πράξη των Καλτετζών³³ και την συγκέντρωση όλης της πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας στα χέρια του³⁴. Έθεσε λοιπόν υπόψιν των συγκεντρωμένων *Σχέδιο Οργανισμού της Πελοποννήσου*³⁵. Με βάση το σχέδιο αυτό η Γερουσία καταργείται και η εξουσία στο εξής θα ασκείται:α) από τους υποεφόρους για πόλεις και χωριά, β) από πέντε εφόρους για κάθε μία από τις 24 επαρχίες, οι οποίοι θα εκλέγονται από τους πρόκριτους, γ) από τη Βουλή που θα απαρτίζεται από τον εκλεγμένο έφορο κάθε Εφορείας. ***Η Βουλή θα τελεί υπό την εξουσία του Υψηλάντη που είναι πληρεξούσιος της Ανώτατης αρχής.*** Η φορτισμένη λαϊκή ιστορική παράδοση, θέλει να μεταφέρεται ιστορικά, ότι το κείμενο του Υψηλάντη απηχούσε την ανάγκη του να απομακρύνει το παλιό διοικητικό καθεστώς που είχε εδραιωθεί, ύστερα από τόσα χρόνια τουρκικής κατάκτησης. Η πραγματικότητα μάλλον όμως ήταν διαφορετική, καθώς το σχέδιο αποκάλυπτε την φιλοδοξία του Υψηλάντη να αναλάβει απόλυτο-σχεδόν ηγεμονικό- ρόλο για όλο το ελληνικό Γένος³⁶. Το σύνολο των 24 βουλευτών θα κατανέμονταν σε ομάδες εργασίας που θα αφορούσαν τα έσοδα, τα έξοδα, τον εφοδιασμό του στρατού, την μέριμνα επί της συγκομιδής των προϊόντων καθώς και άλλα δασύματα επί τουρκικής γης. Οι Εφορείες με τη σειρά τους θα μεριμνούσαν για τον εφοδιασμό του στρατού σε τροφές και υλικό ιματισμού, θα είχαν την μέριμνα επί στρατολογίας, υλικού πολέμου, μεταφορών και ταχυδρομείου και επιπλέον θα είχαν διοικητικές και αστυνομικές αρμοδιότητες. Οι υποέφοροι θα εκτελούσαν τις εντολές των εφόρων.

Οι πρόκριτοι με την σειρά τους βλέποντας την απήχηση που είχε ο Υψηλάντης κυρίως στη βάση του στρατού και από φόβο ότι θα περάσει το Σχέδιο του και θα μειωθεί σημαντικά η δύναμή τους, εκπονούν αντισχέδιο που το ονόμασαν *Οργανισμό και γνώμη του λαού της Πελοποννήσου για την τοπική διοίκηση της πολιτικής και στρατιωτικής*³⁷, σχέδιο το οποίο υπεγράφη από κληρικούς, στρατιωτικούς και πολιτικούς και υπεβλήθη για έγκριση στον Υψηλάντη δια του Ν. Βάμβα³⁸. Με το

³³Βλ. Κριτική στον Υψηλάντη από τον Τρικούπη, *Ο Υψηλάντης ήξευρεν ότι έως τότε ηγνόουν οι Πελοποννήσιοι, δηλαδή, ότι η πολυθρύλλητος Αρχή ήταν απάτη. Και όμως εν ονόματι της απάτηςαπήτησεν ευθύς την κατάργησιν της γερουσίας.....* βλ. Τρικούπη, τ.Α', σ. 239

³⁴Βλ. Τρικούπη, σ.239

³⁵Βλ. Μάμουκα, τ. Α', σ. 9-12

³⁶.....ήθελεν να είναι μόνος αυτός η υπέρτατη εξουσία, ήθελε να είναι εν τη Ελλάδι, ότι ήταν ο αδερφός του εν Βλαχομολδαβία, βλ. Τρικούπη, τ.Α', σ. 239

³⁷Η ονομασία κατά την γνώμη μας που πηγάζει από την ανάγνωση του συνόλου του σχεδίου, δεν είναι τυχαία. Ήθελαν οι πρόκριτοι να δώσουν μια λαϊκή-δημοκρατική νομιμοποίηση στο κείμενο, βλ. Μάμουκα, τ. Α', σ. 12 επ.

³⁸Φιλήμονος Ι, *Ιστορικών Δοκίμιον*, Τ. Δ., σ. 81

σχέδιο οι πρόκριτοι προέβαιναν σε τροποποιήσεις του σχεδίου του Υψηλάντη ως προς τα εξής:

A. Η εκλογή των γενικών εφόρων θα γινόταν από την βάση του λαού, από σώμα εκλεκτόρων που θα προέρχεται από τους κατοίκους επαρχίας και όχι από προκρίτους

B. οι έφοροι των επαρχιών γίνονται έξι με τον ένα από αυτούς να αποστέλλεται με εκλογή στο κεντρικό σώμα της Διοίκησης.

Γ. Οι υποέφοροι θα ορίζονται από τους εφόρους

Δ. Η γενική εφορία θα αποτελεί σώμα πολιτικής και στρατιωτικής διοίκησης.

E. Το γενικό σώμα διοίκησης της Πελοποννήσου θα ονομάζεται Γερουσία του Δήμου Πελοποννήσου και θα απαρτίζεται από 24 γερουσιαστές, έναν από κάθε επαρχία και τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη που προήδρευσε στη Συνέλευση των Καλτετζών

ΣΤ. Φυσικά, στον Υψηλάντη επιφυλάσσονται αρμοδιότητες, εξαιρετικά περιορισμένες, θα μπορούσε να συμμετέχει στις εργασίες της Γερουσίας με δικαίωμα αρνησικυρίας επί των αποφάσεων αυτής. Η θητεία των νέων διοικητικών οργάνων ορίστηκε ετήσια, μετά δε την παρέλευση αυτής θα γινόταν προσφυγή στο λαό.

Αν θα μπορούσαμε να εκφέρουμε μία κρίση σχετικά με τα δύο σχέδια που υποβλήθηκαν, θα λέγαμε ότι και τα δύο σχέδια αντανακλούν τις προσωπικές φιλοδοξίες των συντακτών τους. Ο καθένας προσπαθούσε να διατηρήσει ακέραια την σφαίρα επιρροής του. Όπως πολύ χαρακτηριστικά γράφει ο Φιλήμων ...*αμφότεραι αι παρατάξεις εσκληρύνοντο. Ελησμόνουν ότι διήρχοντοστιγμάς υψίστης σπουδαιότητας για το γένος και έχανετο πολύτιμος χρόνος*³⁹. Ο Υψηλάντης προσπαθεί να επιβληθεί ως μονάρχης και οι πρόκριτοι να διατηρήσουν την εξουσία υπό ένα καθεστώς κατ'επίφαση μόνο δημοκρατικό⁴⁰. Και τα δυο σχέδια ήταν άτεχνα και εξαιρετικά ατελή ως προς τις προβλέψεις τους, υπογραμμίζοντας έτι περισσότερο την πρόθεσή τους για προσωρινή διάρκεια. Και τα δύο πρότειναν ένα σχήμα περιφερειακής οργάνωσης μέσω των Εφορειών, αλλά στο σχέδιο των προκρίτων οι εφορίες είχαν ευρύτερες εξουσίες τόσο ως προς την πολιτική όσο και ως προς την δημοσιονομική

³⁹Βλ. Φιλήμονος σ. 86

⁴⁰Βλ. Φιλήμονος, Ιστορικών Δοκίμιον, τ. Δ, σ. 82-83

κυβέρνηση της περιοχής τους. Στην ουσία το σχέδιο των προκρίτων είναι μία πιο ολοκληρωμένη μορφή της Πράξης των Καλτετζών ενώ το σχέδιο του Υψηλάντη βρίσκεται στον αντίποδά της.

Προκειμένου να αποφύγουν όμως τις συγκρούσεις που ήδη είχαν ξεσπάσει, αποφασίζουν όλοι να μεταβούν στα Καλάβρυτα και να συνεργαστούν προκειμένου να κάνουν μία καινούργια κυβέρνηση προπαρασκευάζοντας εκεί έναν νέο Οργανισμό. Αρχικά ο Υψηλάντης συμφώνησε να πάει και να συμπράξει με τους προκρίτους, ύστερα όμως με προτροπή του περιβάλλοντός του αναχωρεί την 27^η Ιουνίου με συνοδεία τον Παπαφλέσσα για το Λεοντάριο. Το μεγαλύτερο μέρος του λαού έβλεπε στο πρόσωπο του Υψηλάντη εκείνον που θα εκπληρώσει όλες τους τις προσδοκίες, όπως τις ευαγγελίζονταν η Υπέρτατη Αρχή, και ο στρατός⁴¹ εκείνον τον επικεφαλής που θα τους δώσει τις τιμές και τους μισθούς που τους αναλογούσαν. Έτσι, η αναχώρησή του αυτή θεωρήθηκε ως αποχώρηση από τον αγώνα λόγω της αρνητικής στάσης των προκρίτων και αμέσως εκδηλώνεται στάση εναντίον τους⁴². Πυροσβεστική η στάση του Κολοκοτρώνη που απέφυγε την αιματοχυσία⁴³ και οι πρόκριτοι από φόβο μήπως προκληθούν νέες ταραχές καλούν τον Υψηλάντη για συμβιβασμό την Βυτίνα. Ο Υψηλάντης, αφού βλέπει ότι οι πρόκριτοι έχουν χάσει το πλεονέκτημα επιστέφει και αναλαμβάνει την 2^α Ιουλίου 1821 την αρχηγία της μάχης της Τριπολιτσάς. Στην πραγματικότητα η συνάντηση Υψηλάντη και προκρίτων δεν έγινε ποτέ λόγω υπογείων ενεργειών των υψηλόβαθμων στρατιωτικών, οι οποίοι φοβήθηκαν ότι η συμμαχία Υψηλάντη και προκρίτων θα απέβαινε σε βάρος τους. Οι πρόκριτοι προσκάλεσαν τότε τους Α. Μαυροκορδάτο, Κ. Καρατζά και Θ. Νέγρη⁴⁴, οι οποίοι μόλις είχαν επιστρέψει από το εξωτερικό προκειμένου να λάβουν μέρος στη συνέλευση. Ο Μαυροκορδάτος, έκρινε ότι έπρεπε να αποφύγει την ανάμειξή του, δεδομένου ότι και ο Υψηλάντης τον είχε προσεταιριστεί⁴⁵ και αρχικά τουλάχιστον απέφυγε να έχει (εμφανή) οργανωτικό ρόλο στην συγκρότηση Διοίκησης στην περιοχή της Πελοποννήσου και προσφέρθηκε να αναλάβει την οργάνωση της Στερεάς Ελλάδος. Ωστόσο η συνέλευση τον πρόλαβε στην Βυτίνα όπου περνούσε αφού είχε

⁴¹Όχι οι υψηλόβαθμοι

⁴²Βλ. Τρικούπη, σ. 240

⁴³Βλ. Δημακόπουλος, σ. 55

⁴⁴Βλ. Φιλήμονος, σ. 192

⁴⁵Υπ. 4 σ. 88

επισκεφτεί τον Υψηλάντη στο Τρικόφι και του ανέθεσε την σύνταξη νέου πολιτικού Οργανισμού, *ο οποίος θα ήταν κυρίως σύμφωνος με τις απόψεις των προκρίτων.*

III. Ο Οργανισμός της Ζαράκοβας

Ο Μαυροκορδάτος, ο οποίος παρείχε τις υπηρεσίες του με την βοήθεια του Θ. Νέγρη, συνέταξε στην Βυτίνα τον Οργανισμό της Ζαράκοβας⁴⁶, ο οποίος είχε 34 άρθρα έκταση και απηχούσε κυρίως τις απόψεις των προκρίτων. Το κείμενο προέβλεπε:

A) εθνική Βουλή από μέλη που θα είχαν εκλεγεί από εκείνους που παρευρίσκοντο στην συνέλευση της Ζαράκοβας

B) Τοπικό πελοποννησιακό κυβερνητικό σώμα, με την ονομασία Γερουσία, που υπόκειται στην Εθνική Βουλή, τα μέλη αυτής -24 τον αριθμό-θα είχαν ενιαύσια θητεία και θα εκπροσωπούσαν ισάριθμα τις επαρχίες της Πελοποννήσου. Από το σχέδιο των Βερβένων το σχέδιο του Μαυροκορδάτου αποκλείει την λαϊκή εντολή. Πλέον μόνο οι πρόκριτοι καλούνται να επιλέξουν τα όργανα της Διοίκησης⁴⁷.

Γ) Πρόεδρος της Γερουσίας αναλαμβάνει ο Υψηλάντης, ο οποίος θα ήταν ένας από τους αντιπροσώπους στην Εθνική Βουλή.

Δ) Οι επαρχίες θα διοικούνται από συλλογικές γενικές Εφορείες και οι πόλεις και τα χωριά από Εφορείες συλλογικές. Η Γερουσία ως προς τα έσοδα και τα έξοδα καθίσταται υπόλογος απέναντι στις εφορίες. Οι εφορίες υποχρεούνται να δίδουν καθαρό και ακριβή λογαριασμό στο τέλος της θητείας τους (κάτι σαν τον σημερινό απολογισμό των ΟΤΑ)

Ε) οι Εφορείες θα υπάγονται στη Γερουσία, προς την οποία θα παρέπεμπαν κάθε υπόθεση, την οποία δεν θα δύνανται να επιλύσουν. Το αυτό θα ίσχυε και για τις εφορίες πόλεων και χωριών.

Αντιπροτάσεις: Το σχέδιο ήταν εξαιρετικά ολιγαρχικό και προκάλεσε την αντίδραση των στρατιωτικών, οι οποίοι πρότειναν νέα διοικητική διαίρεση της Πελοποννήσου σε δώδεκα ή σε επτά επαρχίες (Κορινθία, Αχαΐα, Ήλιδα, Αρκαδία, Μεσσηνία, Λακωνία, Μαντίνεια), οι οποίες θα διοικούνται από έναν πρύτανη και από τέσσερεις ή έξι σύνεδρους, θα διαιρούνταν δε σε μικρές επαρχίες διοικούμενες από έπαρχους.

⁴⁶Φλ. Φιλήμονος, σ. 459-462

⁴⁷Βλ. Δημακόπουλος, σ. 57

Οι πρυτάνεις θα αποτελούν την Βουλή υπό την προεδρία του Υψηλάντη, κάθε ένας από αυτούς όμως θα ασκεί διοίκηση μιας επαρχίας και θα αποφασίζει για κάθε μερικότερο πράγμα ζητώντας την γνώμη και την συγκατάθεση των συνέδρων και σε περίπτωση διαφωνίας να υπάρχει πλειοψηφία. Τέλος, αφού αποδοκιμάστηκαν οι προτάσεις, εγκαταλείφθηκαν όλα και οι πρόκριτοι επανήλθαν στα αρχικά σχέδιά τους για συνεργασία με τον Υψηλάντη χωρίς να υποχωρούν στον πυρήνα της πρότασής τους: **οι υπερεξουσίες βρίσκονται στη Γερουσία**. Τα ανυποχώρητα σχέδια της Γερουσίας ακολούθησαν αναταραχές και η απόπειρα του Υψηλάντη να μεταβεί στην Ζαράκοβα για συμβιβασμό ανεκόπη από τον στρατιωτικό βραχίονα που ήθελε την συντήρηση της διένεξης; Υψηλάντη-Προκρίτων. Έτσι η Συνέλευση διαλύθηκε και αποφασίστηκε να παραμείνουν από κοινού ως Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος, οι Π. Πατρών Γερμανός, Π. Μαυρομιχάλης, Σ. Χαραλάμπης, Αναγν. Δεληγιάννης, Π. Κρεββατάς⁴⁸.

Την αδιαλλαξία των προκρίτων περιγράφει γλαφυρά ο Φιλήμων⁴⁹. **Οι πρόκριτοι όμοσαν αδιάλλακτον μίσος και ο Υψηλάντης ερρίφθη εις τα αγκαλάς του στρατιωτικού στοιχείου**. Έτσι ο Υψηλάντης έχασε μεγάλο μέρος του κύρους του και ουσιαστικά παραμερίστηκε. Η πενταμελής αυτή προσωρινή διοίκηση ήταν τελείως τυπική δεδομένης της σκιάδους κυβέρνησης που είχε εντωμεταξύ σχηματιστεί **από τους στρατιωτικούς, στους οποίους είχε ουσιαστικά περιέλθει η διοίκηση**⁵⁰.

IV. Η συνέλευση του Άργους

Ο Μαυροκορδάτος είχε ήδη φροντίσει να συνάψει δεσμούς με τους οπλαρχηγούς της Δ. Ελλάδας και όταν για πρώτη φορά την 21^η Ιουλίου 1821 ήλθε στην Ελλάδα από την Ιταλία, αποβιβάστηκε στο Μεσολόγγι, συνοδευόμενος από ακολουθία⁵¹. Δεν επιθυμούσε τις εντάσεις και φρόντιζε να έχει καλές σχέσεις με αμφότερες τις πολιτικές δυνάμεις της εποχής, Αφού **είχε έρθει ήδη σε επαφή με τους προκρίτους**,

⁴⁸ Δημακόπουλος, σ. 59

⁴⁹ Βλ. Φιλήμων, σ. 197

⁵⁰ Ο Φιλήμων γράφει Έσχον δε, διοικητικόν εν νόμον την θέληση εαυτών, δικονομία δε έναν Εσταυρωμένο και την κατ' αντιμωλίανερωταπόκρισιν, ποινικόν δε νόμον δια εν τους ιδιώτας τον χοίνικα, την φυλακήν και τας πέδας δια τους λιποτάκτας, στρατευσίμους, την άμεσον των οικιών αυτών πυρπόλιν. Ουκ ήν άλλως γενέσθαι ότε επί της μεταβατικής ταύτης εποχής μια τις διοίκησης, καίτοι αυθαιρέτως ενεργούσα, κατά τύπους τουρκικούς, προτιμοτέρανυπήρχεν αντί της απολύτου μοναρχίας.

⁵¹ Γ. Σέκερης, Α. Πολυζωίδης, Γ. Πραΐδης, Α. Λουριώτης, Γ. Ψύλλας

οι οποίοι δια της τοπικής οργανώσεως της περιοχής πίστευαν ότι θα καταφέρουν να περιορίσουν τους οπλαρχηγούς (το στρατιωτικό βραχίονα), **έγραψε και στον Υψηλάντη**, προκειμένου να του τονίσει την ανάγκη διοργανώσεως των επαρχιών της Στερεάς Ελλάδας, θέτοντας τον εαυτό του στη διάθεση του⁵². Για τον λόγο αυτό ο Υψηλάντης –ο οποίος δεν γνώριζε την έκταση των προσωπικών του φιλοδοξιών- τον κάλεσε στο Τρικόρφι και τον κατέστησε Γενικό Πληρεξούσιό του σε όλη την Στερεά Ελλάδα.

Εντωμεταξύ την 23^η Σεπτεμβρίου 1821 περιήλθε στα χέρια των Ελλήνων η Τριπολιτσά. Το χρονικό αυτό σημείο ήταν ορόσημο για την θητεία της Γερουσίας με βάση την Πράξη των Καλτετζών. Με βάση τα όσα είχαν συμφωνηθεί, θα έπρεπε να συγκληθεί νέα συνέλευση, αλλά οι στρατιωτικοί, οι οποίοι είχαν ουσιαστικά πλέον την διοίκηση δεν το έκριναν σκόπιμο. Έπρεπε όμως να υφίσταται μία αρχή και οι στρατιωτικοί έδωσαν μία λύση *defacto*. Οι Κολοκοτρώνης, Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, Παναγιώτης Γιατράκος και Αναγν Δεληγιάννης εξέδωσαν στην Τριπολιτσά την 30^η Σεπτεμβρίου 1821 Πράξη⁵³, με την οποία μέχρι την συγκρότηση της Γενικής Συνέλευσης **παραιτείται η ισχύς της Γερουσίας και των εκλεγμένων Γερουσιαστών**. Στο μεταξύ ο Υψηλάντης εξακολουθεί να διατηρεί δικό του επιτελείο και στελέχη εξαρτώμενα από αυτόν ως Πληρεξουσίου της Ανώτατης Αρχής. Προς συγκρότηση της κατά τα άνω γενικής συνέλευσης (εφόσον έλξει η ισχύς της Πράξης των Καλτετζών) ο Υψηλάντης ανέλαβε πρωτοβουλία -λόγω αδράνειας της Γερουσίας- και απέστειλε προκήρυξη για εκλογή αντιπροσώπων των επαρχιών και σύγκλιση αυτών στην Τριπολιτσά την 30^η Οκτωβρίου 1821⁵⁴. Την ίδια στιγμή η μέριμνα όλων ήταν να βρεθούν οι καταλληλότεροι για την διοίκηση. Κάποιοι ήθελαν την διοίκηση των πολλών και άλλοι των λίγων⁵⁵ Την ίδια περίοδο φτάνει μία πρόταση από τον μέλλοντα κυβερνήτη της Ελλάδας Καποδίστρια, η οποία τυπικά απευθύνεται στον μητροπολίτη Πίζας Ιγνάτιο, αλλά προωθήθηκε προς τα τέλη Οκτώβρη δια του Κ. Καρατζά προς τους Προκρίτους της Πελοποννήσου. Στο υπόμνημα περιέρχονται πληροφορίες για τις διαθέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων σχετικά με το ελληνικό πρόβλημα και δίδονται συμβουλές⁵⁶ που είχαν σκοπό να

⁵²Φιλήμονος, σ. 190

⁵³Πετρακάκος Δ, Κοινοβουλευτική Ιστορία της Ελλάδας, Αθήνα 1944, τ. Α, σ. 254-256

⁵⁴Βλ. Δασκαλάκη, σ. 98 επ.

⁵⁵Φιλήμων, σ. 348

⁵⁶Συνοπτικά θα μπορούσαμε να τις συνοψίσουμε ως εξής: α) Επείγουσα διοικητική οργάνωση των περιοχών, κυρίως νησιών και Πελοποννήσου ώστε να είναι δυνατή η απόκρουση επιθέσεων

απομειώσουν την επιρροή του Υψηλάντη και της Φιλικής Εταιρείας. Την 1^η Δεκεμβρίου 1821 συγκροτήθηκε στο Άργος και στον ναό του Αγ. Ιωάννου η από πολλούς προσδοκώμενη Συνέλευση, με συμμετοχή όλων των εκλεγέντων εκπροσώπων της Πελοποννήσου μέσα σε ένα πολύ αρνητικό κλίμα για τους προκρίτους⁵⁷. Την 1^η Δεκεμβρίου εξέδωσε Διακήρυξη, με την οποία δηλούται η συγκρότηση των 24 εκλεγέντων αντιπροσώπων των πελοποννησιακών επαρχιών σε **Σώμα που ονομάζεται Πελοποννησιακή Γερουσία**. Η συνέλευση ονόμασε τα μέλη της Γερουσιαστές και ανέλαβε τη Διοίκηση της Πελοποννήσου. Πρόεδρος της Πελοποννησιακής Γερουσίας εκλέγεται ο Δ. Υψηλάντης και ο Γραμματέας μετά την παραίτηση του Σχινά, ο Δ. Τομαράς.

Η Πελοποννησιακή Γερουσία επικύρωσε την 27^η Δεκεμβρίου 1821⁵⁸ τον Οργανισμό προσωρινής Διοικήσεως με πρότυπο τον Οργανισμό Δ. Χέρσου Ελλάδος (βλ. επόμενο κεφάλαιο) που συνέταξε ο Μαυροκορδάτος στην Δυτική Στερεά. Άλλωστε στον Νέγρη και στον Μαυροκορδάτο ανέθεσε ο Υψηλάντης την νομοθετική συγκρότηση του Οργανισμού. Είχε προς στιγμήν προταθεί ως σχήμα η τοπική διοίκηση να συγκροτηθεί κατά τα πρότυπα των παραδουνάβιων ηγεμονιών αλλά ο Κ. Πολυχρονιάδης εις την Επιστολή του στον Υψηλάντη έγραφε, *...είδα χθες εν πρόβλημα πολιτικού συστήματος κατά τας αρχάς και το σύστημα των προβληθέντων εις την Δακίαν. Πώς δεν γνωρίζατε ότι πρέπει να έχετε σχήμα ευκατάληπτον και συνηθισμένον εις τους ομογενείς*⁵⁹;

Ο οργανισμός διαιρείται σε πέντε κεφάλαια:

Α) το πρώτο αφορά στον τρόπο εκλογής των εφόρων, των χωριών και των κωμοπόλεων, των οποίων ο αριθμός θα έφτανε μέχρι πέντε ανάλογα με τον αριθμό των κατοίκων, τον καθορισμό των αρμοδιοτήτων τους, τη διάρκεια της θητείας τους, η οποία ήταν ετήσια. Οι έφοροι εκτός από διοικητικά καθήκοντα είχαν και αστυνομικά, αλλά και οιονεί δικαστικά. Μπορούσαν να επιβάλλουν συμβιβαστικές λύσεις σε περίπτωση διαφωνιών και διαφορών που έφταναν ενώπιόν τους

στρατιωτικών και άλλων., β) συγκρότηση ικανής και ισχυρής κυβέρνησης αποτελούμενη είτε από ένα πρόσωπα είτε από λίγα περισσότερα, γ) διοίκηση κατά το παλιό σύστημα, προκειμένου να εμφανίζουμε όπως έλεγε ο Καποδίστρια με την εθνική μας στολή και χωρίς να δανειστούμε κάποιο σχήμα των νεότερων, δ) αντιπροσωπευτικός χαρακτήρας της Διοίκησης, με τον λαό να μετέχει αποφασιστικά

⁵⁷Φωτάκου, Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασης, τ. Β, σ. 220

⁵⁸Βλ. Δασκαλάκη, σ. 238 επ.

⁵⁹Δημακόπουλος, σ. 80

Β) Το δεύτερο αφορά τον τρόπο εκλογής των εφόρων των επαρχιών, με επίσης ετήσια θητεία, που εκλέγονται από τους εφόρους των χωριών και των πόλεων. Έργο τους η Διοίκηση των τοπικών υποθέσεων σύμφωνα πάντα με τις εντολές της Γερουσίας, η διαχείριση των οικονομικών της επαρχίας και η γενική εποπτεία για την τήρηση της τάξης.

Γ) στο τρίτο κεφάλαιο καθορίζονται οι αρμοδιότητες της Πελοποννησιακής Γερουσίας, με θητεία επίσης ετήσια. Αυτή θα απαρτίζεται από πληρεξουσίους κάθε επαρχίας, δεν καθορίζεται όμως στο κείμενο του Οργανισμού, πώς θα γίνεται η εκλογή των μελών της. Ο Δασκαλάκης, ισχυρίζεται ότι θα γίνεται μέσω των εφόρων των επαρχιών, όπως δηλαδή ήθελαν οι πρόκριτοι, διότι έφοροι ουσιαστικά των επαρχιών ήταν οι ίδιοι⁶⁰. Η Γερουσία εκλέγει αυτούς που ασκούν υπουργήματα, φροντίζει για την γενική ασφάλεια της Πελοποννήσου, δέχεται την λογοδοσία των εφόρων των επαρχιών, οι οποίοι είναι **υπόλογοι**⁶¹ στη Γερουσία. Ένας νεωτερισμός του Οργανισμού ήταν ότι οι στρατηγοί της Πελοποννήσου θα εξέλεγαν τέσσερις από αυτούς, οι οποίοι θα παρέμεναν ως σύμβουλοι στη Γερουσία⁶². Η Πελοποννησιακή Γερουσία θα υποτάσσοντο στην θέληση της Εθνικής Βουλής, δικαιούται όμως να ζητήσει αναθεώρηση των αποφάσεών της αναφορικά με ζητήματα φορολογικής πολιτικής. Η Εθνική Βουλή ως θεσμός δεν είχε ακόμα θεσπιστεί ωστόσο αποτέλεσε ευχολόγιο σε όλα τα τοπικά πολιτεύματα, δηλώνοντας την επιθυμία των επαναστατημένων ελλήνων να υπαχθούν σε ένα ενιαίο διοικητικό θεσμό. Οι διαφορές θα δικάζονταν από το Μεγάλο Κριτήριο, το δικαστήριο το οποίο απαρτίζεται από δώδεκα μέλη. Ιδιαίτερη σημασία έχει το άρθρο που περιλήφθηκε στο κείμενο του Οργανισμού και αφορά την υποχρέωση της Γερουσίας σε μελλοντική συμφωνία με την Εθνική Βουλή να καταβάλει τις αποζημιώσεις των νησιών Ύδρας, Σπετσών και Ψαρών, για τις εκδουλεύσεις που παρείχαν στην Πελοπόννησο.

Δ) στο Τέταρτο Κεφάλαιο προέβλεπε ότι η Πελοπόννησος θα είχε από έξι έως οκτώ στρατηγούς, **τους οποίους θα εξέλεγε η Πελοποννησιακή Γερουσία**. Κάθε επαρχία θα είχε έναν ή περισσότερους Καπιτάνους εκλεγόμενους από αυτήν αλλά μόνο με επικύρωση της Γερουσίας. Η Γερουσία επίσης θα προσδιόριζε τις πολιτικές δυνάμεις

⁶⁰Βλ. Δασκαλάκη, σ. 121

⁶¹Ήταν η υποβολή λογαριασμών στην Γερουσία μια πρώτη μορφή αναγνώρισης της ιδιότητας του δημοσίου υπολόγου, βλ Μηλιώνης Νικόλαος, Ο Θεσμικός Ρόλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2006

⁶²Αποτελέσε παραχώρηση της πολιτικής ηγεσίας στη στρατιωτική., βλ. Δασκαλάκη 121

που θα δίνονταν σε κάθε στρατηγό. Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της παντοδυναμίας της Γερουσίας ήταν ότι **οι στρατηγοί και καπιτάνοι υπάγονται στις διαταγές της Γερουσίας.**

Εάν μπορούμε να κάνουμε μία κριτική για τον Οργανισμό θα ήταν η εξής: Σχηματίζεται ένα όργανο πολιτικό με υπερεξουσίες, οι οποίες δεν διαφέρουν από τα προνόμια που είχαν οι πρόκριτοι τον καιρό της τουρκικής κατάκτησης. Αποτέλεσε μία πλήρη νίκη των προκρίτων απέναντι στον Υψηλάντη και τους στρατιωτικούς. Ειδικά οι στρατιωτικοί είχαν απολέσει όλα τους τα προνόμια δεδομένου ότι όλες τους οι αρμοδιότητες ελέγχονταν ή επιβάλλονταν από την Γερουσία, η οποία αποτελούνταν κατά το μεγαλύτερο μέρος της από τους προκρίτους. Αυτό αποτέλεσε την αιτία οι περισσότεροι στρατιωτικοί να μην υπογράψουν την πράξη του Οργανισμού και να αποχωρήσουν από τις εργασίες της συνέλευσης του Άργους. Τελικά συγκεντρώθηκαν όλοι μαζί στο Άργος και έτσι την 27 Δεκεμβρίου στην Επίδαυρο και σε εποχή που είχε αρχίσει τις διεργασίες της η Εθνοσυνέλευση υπογράφηκαν και επικυρώθηκαν τα πρακτικά της Συνέλευσης του Άργους, περί της συγκροτήσεως του θεσμού της Πελοποννησιακής Γερουσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Οργανισμός Δυτικής Χέρσου Ελλάδος

Ι. Η συνέλευση του Μεσολογγίου

Ο Α. Μαυροκορδάτος την 26^η Αυγούστου 1821 φεύγοντας από το Τρικόρφι όπου είχε συνάντηση με τον Υψηλάντη, συναντήθηκε στην Βυτίνα με τους Πρόκριτους. Εκεί αφού συνέταξε τον Οργανισμό της Ζαράκοβας, συνυπέγραψε πρόσκληση με τον Κ. Καρατζά και τον Θ. Νέγρη προς τους συμπατριώτες των επαρχιών της Δυτικής και Ανατολικής Στερεάς⁶³ με την οποία τους καλούσε να εκλέξουν δύο εκπροσώπους ανά επαρχία προκειμένου να συγκροτήσουν την συνέλευση της Ελλάδος, την **14^η Σεπτεμβρίου στο Μεσολόγγι ή στα Σάλωνα. Η συνέλευση δεν κατάφερε να συγκροτηθεί και έτσι οι τρεις τους συναποφάσισαν να αναλάβουν ο μιν Μαυροκορδάτος την ηγεσία της Δυτικής Στερεάς, ο δε Νέγρης την ηγεσία της Ανατολικής ενώ ο Καρατζάς απεσύρθη και επέστρεψε στην Ιταλία⁶⁴.** Όταν επέστρεψε στο Μεσολόγγι ο Μαυροκορδάτος ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα

⁶³Βλ Φιλήμονος, σ. 330-332

⁶⁴Φιλήμονος, σ. 334

προκειμένου να αναλάβει την οργανωτική προετοιμασία και συγκάλεσε τοπική συνέλευση στο Βραχώρι την 1^η Οκτωβρίου⁶⁵. Τελικά η συνέλευση λόγω της παρουσίας του τουρκικού στόλου, συγκλήθηκε στο Μεσολόγγι την 4^η Νοεμβρίου 1821, από 30 μέλη⁶⁶, με πρόεδρο της Συνέλευσης τον Α. Μαυροκορδάτο και γραμματέα τον Ν. Λουριώτη. Η Συνέλευση περάτωσε τις εργασίες της την 9^η Νοεμβρίου και ψήφισε την σύσταση τοπικής προσωρινής κυβέρνησης (Διοικήσεως) με δικό της αυτόνομο Οργανισμό⁶⁷. Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως αιτιολογική έκθεση την μακροσκελή επιστολή του Μαυροκορδάτου προς τον Υψηλάντη, η οποία έφερε χρονολογία 27 Οκτωβρίου 1821. Ο οργανισμός είναι προσωπικό έργο του Μαυροκορδάτου και αποτελείται από πέντε κεφάλαια χωρίς επικεφαλίδες προσδιοριστικές του περιεχομένου τους, τα οποία υποδιαιρούνται σε άρθρα. Τα πρώτα αφορούν την συγκρότηση και τις αρμοδιότητες του συγκροτούμενου κεντρικού οργάνου, το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο, τα σχετικά με την περιφερειακή Διοίκηση και το πέμπτο τα σχετικά με την στρατιωτική οργάνωση της περιοχής της Δυτικής Στερεάς Ελλάδος.

II. Οργανισμός Δυτικής Χέρσου Ελλάδος

Του Οργανισμού προηγούνται τρία Ψηφίσματα: α) με το πρώτο ψήφισμα ορίζεται ως πρόεδρος της Συνέλευσης ο *εκλαμπρότατος Πρίγκηψ Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος*⁶⁸, β) με το δεύτερο ορίζεται ως Αρχιγραμματέας (*Μυστικός*) ο Ν. Λουριώτης και γ) με το τρίτο αποφασίζεται η σύσταση *Προσωρινής Διοίκησης*, η οποία θα παύσει με την σύσταση της σταθερής Διοίκησης⁶⁹.

Η συγκρότηση της Διοίκησης βασίστηκε στα πρότυπα της επί τουρκοκρατίας διοικήσεως του τόπου, ήτοι δηλαδή σε πόλεις, τμήματα (*Ναχεγέν*) και χωριά⁷⁰. Στο πρώτο κεφάλαιο προβλέπεται η σύσταση ενός δεκαμελούς κυβερνητικού σώματος, που θα ονομαστεί Γερουσία, της οποίας τα μέλη θα εκλέγονται από τους εφόρους των πόλεων και των τμημάτων και τους Καπιτάνους που ήταν μια ισχυρή ομάδα στην

⁶⁵Δημακόπουλος, σ. 63

⁶⁶Βλ. Μάμουκα, τ. Α σ. 23-24

⁶⁷Μάμουκα, σ. 26-33

⁶⁸Ιδέ αντιστοιχία με τον Οργανισμό της Πελοποννησιακής Γερουσίας που συνετάγη κατά το μεγαλύτερο μέρος του από τον Μαυροκορδάτο και στο προοίμιο αναφέρει τον Υψηλάντη ως *εκλαμπρότατο Πρίγκηπα*

⁶⁹Το κείμενο των ψηφισμάτων που προηγούνται του Οργανισμού βρίσκεται σε Δασκαλάκη, σ. 245 επ.

⁷⁰Βλ. Δημακόπουλος, σ. 66

περιοχή της Στερεάς Ελλάδος. Ακολούθως τα μέλη θα εξέλεγαν τον πρόεδρο του Σώματος και έναν αρχιγραμματέα, ως προϊστάμενο των γραφείων της Γερουσίας. Οι αποφάσεις του σώματος θα λαμβάνονταν κατά πλειοψηφία, με την ψήφο του Προέδρου να υπερτερεί. Η γερουσία είχε όλη την κυβερνητική και διοικητική εξουσία. Οι αρμοδιότητες της Γερουσίας συνοπτικά είναι οι εξής: ο διορισμός των κατάλληλων προσώπων σε διάφορες διοικητικές θέσεις, η διαχείριση των κοινών υποθέσεων της ελεύθερης και της υπό απελευθέρωση Δυτικής Ελλάδος, η έκδοση διαταγών σε Καπιτάνους και εφόρους, η εσωτερική ασφάλεια και η εποπτεία της διαχείρισης των οικονομικών. Στην Γερουσία επίσης ανατίθενται και δικαστικά καθήκοντα. Από τα μέλη της θα συνίσταται πενταμελής *Μέγα Κριτήριο* για τα εγκλήματα κατά της πατρίδας. Ένα χαρακτηριστικό του *Οργανισμού* που υπογραμμίζει όχι μόνο την προσωρινότητά του αλλά και την επιθυμία για συγκρότηση Κεντρικής Διοίκησης είναι η πρόβλεψη για την ίδρυση Εθνικής βουλής, στην οποία θα υποτάσσεται και θα λογοδοτεί η Γερουσία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο προβλέπεται ο θεσμός των τριών εφόρων. Τα τμήματα θα διοικούνται από τριμελείς εφορίες, που εκλέγονται από τους προεστούς των χωριών. Η θητεία τους θα ήταν ετήσια και στην αρμοδιότητά τους θα περιλαμβάνονται α) η οικονομική διαχείριση, β) η διοίκηση των χωριών, β) υποβολή λογαριασμών στην Γερουσία, γ) να μην μπορούν να αποξενώσουν τμήματα που βρίσκονται στο τμήμα τους χωρίς την συγκατάθεση της Γερουσίας, δ) το να μην μπορούν να συνάπτουν δάνεια χωρίς την σύμφωνη γνώμη της Γερουσίας.

Παράλληλα προς την διοικητική οργάνωση της περιοχής, συνίσταται και στρατιωτική οργάνωση. Σε κάθε τμήμα συγκροτείται *Καπιτανία* με επικεφαλής τον Καπιτάνο. Στην κάθε Καπιτανία υπάγονται όχι μόνο οι απλοί πολίτες αλλά και όλοι ευγενείς και πρόκριτοι, εκμηδενιζόμενης κάθε δύναμης που είχε μείνει από το παλιό τοπικό καθεστώς. Τρόπος εκλογής των Καπιτάνων δεν προβλέπεται στον Οργανισμό, ωστόσο το αξίωμα αυτό ανατίθεται αυτοδίκαια στους παλιούς οπλαρχηγούς, οι οποίοι ήδη από την περίοδο της Τουρκοκρατίας είχαν αναλάβει την διοίκηση των αρματολικίων. Φαινομενικά φαντάζει σαν κατόρθωμα του Μαυροκορδάτου η υπαγωγή των οπλαρχηγών (που οι πρόκριτοι επιθυμούσαν διακαώς να εκτοπίσουν) στην εξουσία της Γερουσίας. Οι Καπιτάνοι σύμφωνα με τον Οργανισμόν υποχρεούνται να υπακούουν στις διαταγές της Γερουσίας, στην οποία επιφυλάσσεται

η αρχιστρατηγία⁷¹. Στην πραγματικότητα όμως, η διάταξη αυτή παραμένει γράμμα κενό, διότι αφενός μεν όλη η ένοπλη δύναμη συνεχίζει να παραμένει στους Καπιτάνους, αφετέρου δε το σύνολο της φρουράς της Γερουσίας αποτελείται από στρατιώτες που είναι αποσπασμένοι σε διάφορες Καπιτανίες⁷². Επιπλέον οι αστυνομικές αρμοδιότητες τόσο στις επαρχίες όσο και στα χωριά ανατίθενται σε δύναμη που προέρχεται από τους Καπιτάνους (*συστολή των ατακτούντων*)⁷³.

Αμέσως έγινε προσπάθεια να εφαρμοστεί ο Οργανισμός. Την 18^η Νοεμβρίου συνήλθε σε σώμα η Γερουσία και με το Α της Ψήφισμα⁷⁴ εξέλεξε Πρόεδρο τον Μαυροκορδάτο και Γραμματέα τον Ν Λουριώτη. Προς στιγμνή υπήρξε σκέψη για διορισμό ως Αντιπρόεδρου του Αλ. Νούτσου αλλά κρίθηκε ότι είναι *άσωτος και πολυέξοδος και δεν υποφέρεται*⁷⁵, όπως γράφουν τα κείμενα της εποχής. Τα λοιπά μέλη της Γερουσίας απετέλεσαν οι ΓεωργιάκηςΜαυρομμάτης, Αναγνώστης Καραγιάννης, ΧρηστάκηςΣταΐκου, Αντωνίου Αναστασίου, Κωνσταντίνου Λογοθέτης, Αναγνώστου Μακρυσεγγούνα, Ιωάννης Τρικούπης και ΜίτζιοςΦραγκούλης⁷⁶. Οι υπηρεσίες της Γερουσίας εγκαταστάθηκαν στο Διοικητήριο στο Βραχοχώρι, το οποίο ονομάστηκε Παλάτιον, από όπου και εκδίδονταν οι πράξεις της Γερουσίας, οι οποίες έφεραν όλες την επικεφαλίδα «Διοίκηση Προσωρινή».

Ο Οργανισμός αυτός είχε πολλά κοινά με την Πράξη των Καλτετζών, την οποία συνέταξε ο ίδιος ο Μαυροκορδάτος. Η βασική διαφορά είναι ότι λείπει από τις διατάξεις του μνεία περί αρχιστράτηγου, ουσιαστικά αγνοεί πλήρως τον Υψηλάντη και συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες στα χέρια του ο Μαυροκορδάτος με την ιδιότητα που έχει ως πρόεδρος της Γερουσίας. Αποτελεί ένα έργο προσωπικής φιλοδοξίας του Μαυροκορδάτου. Μάλιστα στο κείμενο του ο Οργανισμός αναφέρεται στον Μαυροκορδάτο ως *ο εκλαμπρότατος Πρίγκιψ Α. Μαυροκορδάτος*⁷⁷

⁷¹Βλ. Δημακόπουλος, σ. 67

⁷²Βλ. Φιλήμων, τ. Δ' 338

⁷³Βλ. Δημακόπουλο, σ. 67

⁷⁴Βλ. Μάμουκα, τ. Α, σ. 26-33

⁷⁵Βλ. Δημακόπουλος, σ. 66

⁷⁶Βλ. Δασκαλάκης, σ. 64

⁷⁷Βλ. Μάμουκα, τ. Α, σ. 21, βλ. Δασκαλάκη, σ. 63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: Η νομική διάταξη της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος

1. Η προσωπικότητα του Θεόφιλου Νέγρη

Ο σπουδαιότερης σημασίας οργανισμός από τα τοπικά πολιτεύματα είναι η Νομική διάταξη της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος που ψηφίστηκε στα Σάλωνα. Η σπουδαιότητά του έγκειται στον πρωτοποριακό και φιλελεύθερο χαρακτήρα των διατάξεών του, οι οποίες απηχούν κατά πολύ την προσωπικότητα του Θεόφιλου Νέγρη, ο οποίος ήταν και ο συντάκτης του κειμένου. Άτομο ευρείας πολιτικής μόρφωσης, μέλος επιφανούς Φαναριώτικης οικογένειας, βαπτισμένος στις ιδέες του γαλλικού διαφωτισμού και βαθιά επηρεασμένος από το έργο του Ρήγα. Είχε μελετήσει τα συντάγματα της Γαλλικής Επανάστασης, και έχοντας υπηρετήσει στο πλάι των σπουδαιότερων ηγετών των παραδουνάβιων ηγεμονιών, είχε αποκτήσει εμπειρία σε ζητήματα ευρωπαϊκής πολιτικής. Οι περισσότεροι των απομνημονευματογράφων και των ιστορικών της εποχής αναγνωρίζουν στον Νέγρη την ευρύτητα πνεύματος και τις εξαιρετικές ικανότητες, αλλά τον κατηγορούν ως ραδιούργο, κενόδοξο και αποφεύγουν να μιλούν για τις υπηρεσίες που προσέφερε αυτός στον αγώνα, εστιάζοντας περισσότερο στις διαφωνίες του με μεγάλη μερίδα των αγωνιστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο **Φιλήμων** που στο Ιστορικών του Δοκίμιον αναφέρει χαρακτηριστικά «*Ο Μαυροκορδάτος ορθώς ποιών ενομοθέτησε δια συντομίας και ευκρίνειας αξίας λόγου, ό,τι απήτει εν τοπικόν σύστημα αναλόγως των ηθών και των περιστάσεων. Ο Νέγρης εξεναντίας, πνεύμαν μεν έχον πολύ, στερούμενος δε συνθετικού νοός, τα εσκαμμένα υπερπήδησεν ουχί μόνο εις τοπικήν αλλά και ως εθνική ενταυτώσυνέλευσις, περιλαβών εντός της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος, όλην την Ελλάδα, εν τω μέρει το όλον*»⁷⁸ ...επιληφθείσα δε του οργανισμού του τοπικού συστήματος, ενομοθέτησε, περί της Ανατολικής Ελλάδος ως περί αυτοτελούς κράτους, εξελθούσα όλως της αρμοδιότητος εαυτής και αναμίξασα εν τη Νομοθετική Διατάξει πάσαν ανοησίαν και παν σκάνδαλον»⁷⁹, αλλά και ο **Τρικούπης** αναφέρει ότι «*Ο Οργανισμός της τοπικής Αρχής κληθείς νομική διάταξις είναι πολιτικός πανδέκτης, αν όχι και πολιτικός κυκεών..... Τόσην δε πεποίθησιν είχε ο Νέγρης ότι το έργο του ήτον άριστον, ώστε μη τυχόν άλλος αντιποιήθη την εντεύθεν δόξαν, εφρόντισε να παρενείρη εν τοις πρακτικοίς της συνελεύσεως, ότι η περί ης ο*

⁷⁸Βλ. Φιλήμονος, Ιστορικών Δοκίμιον, τ. Δ, σ. 336-337

⁷⁹Βλ. Φιλήμονος, τ. Δ', σ. 339

λόγος νομική διάταξις εισήχθη παρ' αυτου»⁸⁰ και ο Φίνλεϋ «Ο Θεόδωρος Νέγρης, δραστήριος, ικανός, ραδιούργος, φίλαρχος και άνευ αρχών Φαναριώτης⁸¹». Η πραγματικότητα όμως είναι τελείως διαφορετική. Λόγω της κοινωνικής ανατροφής και της ανώτερης μόρφωσης που διέθετε, ήταν αρκετά υπερόπτης και για το λόγο αυτό δεν κατάφερε ποτέ να αφομοιωθεί ή έστω να εναρμονιστεί με το περιβάλλον των αγωνιστών, με αποτέλεσμα να μην απολαμβάνει δημοφιλίας τόσο στις τάξεις του λαού όσο και στην στρατιωτική και πολιτική ηγεσία⁸². Ο Νέγρης υπήρξε αγνός και ιδεολόγος πατριώτης, που θυσίασε όλες τις δυνάμεις αλλά και την περιουσία του για χάρη του αγώνα. Όταν δε στις αρχές του 1824 απομακρύνθηκε από κάθε δημόσια υπηρεσία και εγκατελείφθηκε από όλους, παρέμεινε στο Ναύπλιο χωρίς να διαθέτει κανένα περιουσιακό στοιχείο πια και σε κατάσταση ακραίας φτώχειας πέθανε λίγους μήνες αργότερα λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης⁸³.

Ο Θεόδωρος Νέγρης ερχόμενος στα Σάλωνα από το Μεσολόγγι ασχολήθηκε με την οργάνωση της Συνέλευσης της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος. Η Συνέλευση είχε οριστεί για την 14^η Σεπτεμβρίου 1821 αλλά λόγω της καταστροφής του Γαλαξειδίου από τον τουρκικό στόλο, αναβλήθηκε. Ο Νέγρης επέστρεψε για λόγους ασφαλείας πάλι στο Μεσολόγγι με τον Καρατζά και επανήλθε στα Σάλωνα τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Στόχος του έργου του ήταν ο περιορισμός της «παντοδυναμίας» Υψηλάντη και της ενωτικής του γραμμής⁸⁴. Η Συνέλευση έλαβε χώρα στα Σάλωνα την 15^η Νοεμβρίου 1821 με την συμμετοχή εβδομήντα τριών πληρεξουσίων από διάφορες επαρχίες της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος αλλά και το εξωτερικό. Τους δε τελευταίους αποτελούσαν Έλληνες που είχαν λάβει εξαιρετική μόρφωση από ξένα πανεπιστήμια και δραστηριοποιήθηκαν κυρίως στη Βιέννη κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας⁸⁵. Η Συνέλευση ολοκλήρωσε τις εργασίες της την 20^η Νοεμβρίου 1821 με την έγκριση του *οργανισμού Νομική Διάταξη Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος*.

⁸⁰Βλ. Τρικούπη, τ.Β', σ.90

⁸¹Βλ. Φίνλεϋ, τ. Α', σ. 283-284

⁸²Ο Δασκαλάκης αναφέρει ότι λόγω αλαζονείας και φιλαυτίας συχνά οδηγούνταν σε εκρήξεις θυμού, γιατί δεν ήταν προικισμένος με την ευελιξία και την διορατικότητα του Μαυροκορδάτου ή την ηρεμία και μεγαθυμία του Υψηλάντη, βλ. Δασκαλάκη, σ. 67-68, υπ. 1

⁸³ Δραγούμης Ν., Ιστορικά Αναμνήσεις, Εκ του Τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφέως, Αθήνα 1879, τ.Α', σ.3

⁸⁴Βλ. Δημακόπουλος, σ. 67

⁸⁵Βλ. Δασκαλάκης, σ.66, μερικά ονόματα εξ αυτών ήταν *Ιωάννης Σκανδαλίδης, Γεώργιος Αινιάν, Άνθιμος Γαζής και Γρηγόριος Κωσταντάς*

II. Το κείμενο της Νομικής Διάταξης της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος

Ως πρόλογος στο κείμενο της *Διάταξης* θεωρήθηκε η προσφώνηση του Θεόφιλου Νέγρη προς τους συμμετέχοντες στη Συνέλευση⁸⁶. Οι πρόλογοι και στους τρεις Οργανισμούς (Πελοποννησιακή Γερουσία-Δυτικής Χέρσου Ελλάδος-Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος) χαρακτηρίζονται από τον πρωταγωνιστικό ρόλο των συντακτών τους. Η διαφορά έγκειται στο εξής: Ενώ στα δύο πρώτα είναι εμφανής ο ηγεμονικός ρόλος που διεκδικούν Υψηλάντης και Μαυροκορδάτος στον Αγώνα –η προσφώνηση *Εκλαμπρότατος Πρίγκηψ*- στην περίπτωση της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος ο Νέγρης αποφεύγει⁸⁷, τουλάχιστον εμφανώς, να διεκδικήσει τέτοιου είδους εξουσίες και προσπαθεί ο πρόλογος να «φέρει» στοιχεία συλλογικότητας και πατριωτισμού. Τα σημαντικότερα σημεία του προλόγου συνοψίζονται στα εξής: Υπογραμμίζεται η ανάγκη σύστασης Διοίκησης, η οποία θα συνδράμει στην ενίσχυση του Αγώνα. Κατά τον Νέγρη η επιτυχία του Αγώνα δεν εξαρτάται μόνο από το πολεμικό σθένος των Ελλήνων αλλά και από την αποτελεσματικότητα συγκρότησης ενός συντεταγμένου Κράτους που θα μπορεί να προβάλλεται στην Ευρώπη (*ενώπιον των Χριστιανών Βασιλέων*) ως κράτος ευνομούμενο.

Ακολουθεί το κείμενο της Νομικής Διάταξης, το οποίο είναι διαρθρωμένο σε έξι κεφάλαια:

Το σημαντικότερο μέρος του Οργανισμού είναι τα δύο πρώτα κεφάλαια στα οποία απαριθμούνται τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα των Ελλήνων. Είναι η πρώτη φορά που έχουμε σε κείμενο τοπικού Οργανισμού κατάλογο με ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και δεν μπορούμε να αποφύγουμε την σύγκριση με τα φορτισμένα κείμενα του γαλλικού διαφωτισμού. Κατά τον *Δασκαλάκη* ο Νέγρης αποκλείεται να είχε ως πύξίδα το Σύνταγμα του Ρήγα γιατί δεν εντοπίζεται καμία γραμματική ή έστω τελλολογική ομοιότητα, ωστόσο ανήκει στις πηγές, οι οποίες επηρέασαν βαθιά τον συντάκτη του κειμένου κατά την κατάστρωσή του⁸⁸.

Στο πρώτο κεφάλαιο που τιτλοφορείται ΠΟΛΙΤΙΚΑ, καθιερώνονται οι προϋποθέσεις της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη. Την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη δεν αποκτά μόνο κάθε Έλληνας Χριστιανός που διαβεί στην Ελλάδα, αλλά και κάθε ξένος Χριστιανός με πενταετή παραμονή στη χώρα. Η χρονική προϋπόθεση της πενταετούς παραμονής

⁸⁶Το κείμενο της προσφώνησης και του Οργανισμού διαθέσιμο σε Μάμουκα, τ. Α' σ. 39 επ.

⁸⁷Παρά το γεγονός ότι κατηγορήθηκε από πολλούς για φιλαυτία

⁸⁸Βλ. *Δασκαλάκης*, σ. 70

κάμπτεται στις περιπτώσεις, όπου εκείνος προσφέρει εξαιρετική εκδούλευση στην πατρίδα ή αν εκχερσώσει ορισμένες εκτάσεις ελληνικής γης και την σπείρει για ένα δωδεκάμηνο, *αποκτήσει δηλαδή ιδιοκτησιακά δικαιώματα επί των εθνικών γαιών*. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να πολιτογραφηθεί αμέσως Έλληνας από τον Άρειο Πάγο. Κάθε επαρχία επίσης έχει τη δυνατότητα να προβαίνει σε τιμητική πολιτογράφηση κάθε Έλληνα αλλά και αλλοδαπού που δεν κατοικεί στο έδαφός της, εκτός και αν δεν είναι Χριστιανός, διότι τότε απαιτείται η συγκατάθεση του Αρείου Πάγου. Κάθε μη Χριστιανός που ζει σε ελληνικό έδαφος προστατεύεται από τον νόμο αλλά δεν μπορεί να αναλάβει αξιώματα ούτε να γίνει κάτοχος γης. Οι δε ξένοι που ζουν στην Ελλάδα απολαμβάνουν *πλήρους ισότητας ενώπιον του νόμου* αλλά δεν μπορούν να λάβουν πολιτικά ή στρατιωτικά αξιώματα και δεν έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Κάθε θρησκεία και γλώσσα είναι σεβαστή αλλά η Ορθόδοξος Εκκλησία και η ελληνική γλώσσα αναγνωρίζονται ως επικρατούσες.

Στο πολύ ενδιαφέρον *δεύτερο κεφάλαιο* απαριθμούνται σε πίνακα τα ατομικά δικαιώματα αλλά και οι υποχρεώσεις των Ελλήνων. Τα δικαιώματα δεν αναγράφονται υπό την μορφή που είναι καταγεγραμμένα στην Διακήρυξη της Γαλλικής Επανάστασης, όπως ελευθερία του συνέρχεσαι και του συνεταιρίζεσθαι, ελευθεροτυπία, απόρρητο των επιστολών (όπως είναι καταγεγραμμένα και στο σημερινό μας Σύνταγμα) αλλά αυτά προκύπτουν είτε από την γραμματική διατύπωση των διατάξεων του κεφαλαίου Β όπως παράδειγμα όταν ορίζεται ότι ο Έλληνας *δεν ενοχοποιείται δια τα θρησκευτικά και πολιτικά του φρονήματα*, υπονοείται σαφώς τόσο η ελευθερία της έκφρασης και της συνείδησης, η θρησκευτική ελευθερία, η ελευθεροτυπία κ.α. είτε εξ αντιδιαστολής από την μη ύπαρξη απαγορεύσεων όπως στη διάταξη που ορίζει ότι *ο Έλληνας μπορεί να κάμει όσα οι Νόμοι δεν εμποδίζουν...ή όσα οι νόμοι δεν διορίζουσιν*⁸⁹. Ως προς τις υποχρεώσεις του ο Έλληνας υποχρεούνται να σέβεται τους νόμους, την ισονομία όλων των Ελλήνων *αλλά υποχρεούται να φέρεται με δικαιοσύνη σε όλους, δηλαδή τόσο στους Έλληνες όσο και στους αλλοδαπούς, αλλόθρησκους, αλλόγλωσσους που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια*. Κατά την γνώμη μας η διάταξη αυτή είναι αρκετά προωθημένη για την εποχή της, φέρουσα ιδέες οικουμενικές, δημοκρατικές και πανανθρώπινες.

⁸⁹Βλ. Δασκαλάκης ,σ. 71

Στο τρίτο κεφάλαιο, με τον τίτλο «Πολιτικός Οργανισμός» σε τρεις παραγράφους απαριθμούνται τα τρία όργανα του νεοσύστατου κράτους, η Εθνική Βουλή, ο Άρειος Πάγος και η επαρχιακή Διοίκηση. Το σημαντικότερο σημείο αυτού του κεφαλαίου συμπυκνώνεται στην εξής φράση: *Αυτή (σ.σ. Η Εθνική Βουλή) είναι το κέντρον της Ελλάδος. Είναι ο Τοποτηρητής του εσομένου Βασιλέως, τον οποίον η Ελλάς έχει να ζητήσει από την Χριστιανικήν Ευρώπην και τον οποίον, αφού καθυποβάλει εις τους Εθνικούς Νόμους της, οποίους, αν κοινώς αποδεχθεί, έχει να αναγνωρίζει Μονάρχη της.* Η διάταξη ξενίζει. Σε ένα κείμενο τόσο φιλελεύθερο και δημοκρατικό, η διάταξη που ουσιαστικά προβλέπει την έλευση Μονάρχη φαίνεται ξένο σώμα. Εντούτοις όμως δεν πρέπει να ξεχνούμε το ιστορικό πλαίσιο. Κατά την εποχή εκείνη η Ευρώπη, της οποίας την βοήθεια εναγωνίως αποζητούσαν οι επαναστατημένοι έλληνες, κυριαρχούνταν από βασιλικά καθεστώτα και κάθε διακήρυξη περί ελευθερίας και δημοκρατίας θεωρούνταν «καρμποναρισμός» και γεννούσε την αποστρέφεια. Η συγκεκριμένη διάταξη θα πρέπει να ληφθεί περισσότερο σαν ένας διπλωματικός ελιγμός, ένας επιδέξιος πολιτικός χειρισμός προκειμένου το επαναστατημένο έθνος να εμφανιστεί ως ευνομούμενο και συμβατό με τις συντηρητικές ευρωπαϊκές φιλοβασιλικές αυλές⁹⁰

Το δεύτερο (B) τμήμα της Νομικής Διάταξης αποτελείται κι αυτό από τρία κεφάλαια και στο κάθε κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των αρμοδιοτήτων, τριών διοικητικών οργάνων που προαναφέρθηκαν, ήτοι: 1) Της Εθνικής Βουλής ως κεντρική διοίκηση των Ελλήνων. 2) Του Αρείου Πάγου, ως ένα σώμα ένωσης των επαρχιών με την Εθνική Βουλή (κάτι σαν τις σημερινές περιφέρειες) αλλά με σαφώς αυξημένες αρμοδιότητες, έναντι της κεντρικής διοίκησης. Την ανώτατη νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία η Νομική Διάταξις την ανέθετε σε ένα 12μελές όργανο τον Άρειο Πάγο, ο οποίος χωριζόταν σε δύο τμήματα: Τον Άρειο Πάγο και το *Κριτήριο του Αρείου Πάγου*⁹¹. 3) Της εσωτερικής Διοίκησης έκαστης των επαρχιών. Την περιφερειακή διοίκηση θα ασκούσαν κατά κλάδους διοικήσεως, συλλογικά όργανα που ονομάζονταν προεστώτες. Οι κλάδοι της Διοίκησης ήταν τα Δοσίματα, η Κάσσα, τα Μαγαζιά, τα Πολεμικά, τα Εθνικά Κτήματα και η Αστυνομία.

⁹⁰Βλ. Δασκαλάκη, σ. 71

⁹¹Κωνσταντινόπουλος Χρ., Οι διοικητικές διαφορές κατά την περίοδο 1821-1832 και οι απαρχές της διοικητικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα (διδ, διατριβή), ΟΑΕΔ, Αθήνα 1988, σ. 26

Στο τμήμα αυτό του κειμένου που είναι και το μεγαλύτερο σε έκταση, άξιο λόγου είναι τα περί του Αρείου Πάγου νομοθετήματα. Ο Άρειος Πάγος ήταν ένα δωδεκαμελές όργανο που συγκέντρωνε απόλυτη εξουσία επί όλων των επαρχιών της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας. Διαιρέθηκε δε ανά έξι μέλη, σε πολιτικό τμήμα με πρόεδρο τον Θεόδωρο Νέγρη και σε δικαστικό τμήμα με πρόεδρο τον Επίσκοπο Ταναντίου Νεόφυτο. Στον Άρειο Πάγο ανατέθηκε σωρεία διοικητικών αλλά και δικαστικών αρμοδιοτήτων. Στον Άρειο Πάγο ανατίθεται η αρμοδιότητα να εκδίδει διαταγές προς την επαρχιακή διοίκηση, η οποία οφείλει να τις ακολουθήσει. Αποτελεί το σύνδεσμο των επαρχιών της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος με τις λοιπές Κεντρικές Διοικήσεις της Ελλάδος, ήτοι την Πελοποννησιακή Γερουσία και την Γερουσία της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος. Έχει επίσης δημοσιονομικά καθήκοντα, όπως την εξεύρεση χρηματικών πόρων για την λειτουργία των επαρχιών, έλεγχος των λογαριασμών των υπολόγων Επαρχιών (κάτι σαν το σημερινό Ελεγκτικό Συνέδριο), την χάραξη της Εθνικής Οικονομίας⁹². Προέβλεπε να έχει υπό την άμεση διαταγή τους το στρατιωτικό σώμα, τόσο για τη φρουρά του, όσο και για την εκτέλεση των αποφάσεών του. Επίσης όφειλε να φροντίζει για σχολεία, ορφανοτροφεία, νοσοκομεία κλπ. Είναι φανερό, πως διατηρούσε σημαντικά προνόμια έναντι ακόμα και αυτής της Εθνικής Βουλής, η οποία δεν μπορούσε να φέρει στρατεύματα στην Ανατολική Στερεά χωρίς την έγκριση του Αρείου Πάγου.

Η Διοίκηση των επαρχιών οργανώθηκε σε μία ιδιότυπη ομοσπονδιακή βάση. Η Διοίκηση είναι χωριστή για κάθε επαρχία και ασκείται από προεστώτες, οι οποίοι έχουν όλες τις διοικητικές αρμοδιότητες, από ένα γενικό *Κριτήριο* στην επαρχία και *μερικότερα Κριτήρια* στα χωριά, από χωριστό στρατό και από χωριστό Καπιτάνο, έτσι ώστε η **κάθε επαρχία να θεωρείται αυτοτελή επικράτεια με δικό της διοικητικό οργανισμό**⁹³. Σε κάθε επαρχία όπως είπαμε τις διάφορες διοικητικές αρμοδιότητες (*υπουργήματα*) τις ασκούν οι προεστώτες μέχρι πέντε τον αριθμό, που προκύπτουν με εκλογές. Ως κλάδοι της διοίκησης που ασκούνται από τους προεστώτες ορίζονται: Τα Δοσίματα, η Κάσσα, τα Μαγαζιά, τα Πολεμικά, τα Εθνικά Κτήματα, η Αστυνομία. Οι Προεστώτες των Δοσιμάτων είναι αρμόδιοι για την συλλογή φόρων και γενικότερα για την εκπόνηση της εισοδηματικής πολιτικής της κάθε επαρχίας, ενώ οι Προεστώτες της Κάσσας αρμόδιοι για την είσπραξη των Εξόδων και την πρόβλεψη της συλλογής

⁹²Βλ. Δημακόπουλος, σ. 71-72

⁹³Βλ. Δημακόπουλος, σ. 73

τροφίμων, πολεμοφοδίων, ιματισμού για το στράτευμα καθώς και την αγοραπωλησία προϊόντων της εθνικής γης. Οι προεστώτες των Μαγαζιών ήταν επιφορτισμένοι με την φροντίδα της αποθήκευσης τροφών και πολεμοφοδίων, οι δε των Πολεμικών αποτελούν τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στη Διοίκηση και τον Καπιτάνο της κάθε επαρχίας και φρόντιζαν τον ανεφοδιασμό αυτού με τροφή και πολεμικό υλικό. Οι Προεστώτες των Εθνικών Κτημάτων θα επιμελούνταν της καταγραφής και της καλλιέργειας αυτών, της συλλογής των καρπών και γενικότερα της διαχείρισης των εθνικών ακινήτων *χωρίς να δύνανται ωστόσο να εκποιήσει τι εξ αυτών ούτε εις ενέχυρον να δώση άνευ της συγκατάθεσης του Αρείου Πάγου, ούτε η Εθνική Βουλή δύναται ούτε να δώσει εξ αυτών εις ενέχυρον, άνευ της συγκατάθεσης του Αρείου Πάγου και της επαρχίας*⁹⁴. Τέλος, οι προεστώτες της Αστυνομίας είχαν καθήκον να φροντίζουν για την ευταξία της επαρχίας. Την στρατιωτική διοίκηση της κάθε επαρχίας είχε ο τοπικός Καπιτάνος, του οποίου το αξίωμα ήταν κληρονομικό. Την τοπική διοίκηση του κάθε χωριού ο Οργανισμός την ανέθεσε σε προεστώτες αντίστοιχους προς εκείνους των επαρχιών που όμως εκλέγονται από τους κατοίκους των χωριών. Οι προεστώτες αυτοί έχουν τις διοικητικές αρμοδιότητες που φέρουν οι προεστώτες των επαρχιών αλλά ασκούν και την τοπική δικαστική λειτουργία (κάτι σαν Ειρηνοδίκες). Συνέρχονται με τους προεστώτες των επαρχιών ανά τρίμηνο και οφείλουν να α) ελέγξουν τους λογαριασμούς των επαρχιών και β) να καταθέσουν προτάσεις για τα μελλοντικά έξοδα που απαιτούν τα υπουργήματα. Οι προτάσεις αυτές δεν εφαρμόζονται εάν δεν κυρωθούν από τον Άρειο Πάγο⁹⁵.

Στο τρίτο (Γ) τμήμα της Νομικής Διάταξης υπάρχει ένα κεφάλαιο με τον τίτλο «Κοινωνικά». Ουσιαστικά όμως δεν προσδιορίζονται υπό τύπου νομικών διατάξεων οι κοινωνικοί νόμοι. Γίνεται μια αόριστη αναφορά στους κοινωνικούς νόμους των Βυζαντινών και εκφράζεται η προσδοκία να ασχοληθεί η Εθνική Βουλή με την κατάρτιση των κοινωνικών νόμων. Το τέταρτο (Δ) τμήμα της Νομικής Διάταξης με δύο κεφάλαια, ένα περί Δοσιμάτων και ένα Εισοδημάτων, γίνεται μια γενική μνεία περί της φορολογικής πολιτικής, χωρίς επίσης λεπτομέρειες οι οποίες άλλωστε δεν μπορούσαν να τεθούν με τις συνθήκες που επικρατούσαν στη ρευστή ακόμα κατάσταση. Στο πέμπτο (Ε) τμήμα της Νομικής Διάταξης και στο μοναδικό κεφάλαιο με τον τίτλο «Στρατιωτικά» επιχειρείται μια υποτυπώδη προσπάθεια να οργανωθούν

⁹⁴Για Εθνικά κτήματα περισσότερες πληροφορίες βλ. Νάκος Γ., Αι Μεγάλοι Δυνάμεις και τα Εθνικά Κτήματα της Ελλάδας, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 485 επ.

⁹⁵Κάτι σαν τον σημερινό προϋπολογισμό και απολογισμό των ΟΤΑ

οι άτακτοι ακόμα επαναστάτες, σε μια μορφή τακτικών στρατιωτικών σωμάτων, υπό την υψηλή πάντα εποπτεία του Αρείου Πάγου. Στο έκτο (ΣΤ΄) τμήμα με ένα κεφάλαιο με τίτλο «Δικανικά, Κολαστικά, Αγρονομικά, Θαλάσσια, και Εμπορικά» αφήνεται τα θέματα αυτά να τα ρυθμίσει η Εθνική Βουλή, ενώ εκφράζεται η επιθυμία στα περί εμπορίου να υιοθετηθεί ο Γαλλικός εμπορικός κώδικας. Είναι αξιοσημείωτο πως η Νομική διάταξη δεν απέδιδε τίτλους Ευγενίας στους Έλληνες. Αναφέρεται ρητά μέσα στο κείμενο, πως όλοι οι Έλληνες έχουν ίσα δικαιώματα για να αναλάβουν κάποιο αξίωμα. Ορίζεται χαρακτηριστικά : *«Όλοι οι Έλληνες εις όλα τα αξιώματα και τιμές της Ελλάδος έχουν το αυτό δικαίωμα. δοτήρ δε τούτων μόνη εκάστου η αξιότης»*, ανάγοντας σε νομική διάταξη την αρχή της αξιοκρατία.

Παρά τις όποιες αντιδράσεις γέννησε η σύνταξη του κειμένου της Νομικής Διάταξης, είναι εμφανές ότι πρόκειται για το αρτιότερο από όλα τα περιφερειακά τοπικά διοικητικά συστήματα, διότι παρείχε μία ολοκληρωμένη εικόνα πολιτειακού συστήματος. Σε αυτό ανευρίσκονται ιδέες ευγενείς, δημοκρατικές, εμπνευσμένες και γεννημένες από το πνεύμα του Γαλλικού Διαφωτισμού αλλά και την Χάρτα του Ρήγα. Ιδέες που αποτέλεσαν την βάση για τα πρώτα ελληνικά συντάγματα αφού για πρώτη φορά έχουμε –έστω και σε επίπεδο τοπικού πολιτεύματος με προσωρινό χαρακτήρα- αναγνώριση πολιτικών και ατομικών δικαιωμάτων σε ένα έθνος που ακόμα δεν αποτελεί συντεταγμένο Κράτος και αναζητά ακόμα την πολιτική του ταυτότητα.

Η εφαρμογή του δεν ήταν εύκολη. Οι στρατιωτικοί θεώρησαν ότι δια του Οργανισμού επιχειρήθηκε η χειραγωγή τους και αντέδρασαν σχετικά νωρίς. Οι οπλαρχηγοί-οι οποίοι προέρχονταν από τους θεσμούς των κλεφταρματολών της τουρκικής περιόδου- είχαν διαφορετικές συνήθειες από μια τυφλή υπακοή σε οργανωμένο σύνολο, και μάλιστα περιφερειακού τύπου, λόγω κυρίως της συμμετοχής τους στα προεπαναστατικά αρματολίκια όπου οι άγραφοι κώδικες συμπεριφοράς καταξίωναν τους ικανότερους στη θέση του καπετάνιου, αλλά και ίσως να είχαν κι αυτοί, διαφορετικές προσδοκίες για τους εαυτούς τους μετά την απελευθέρωση. Αντίθετα οι εγγράμματοι Έλληνες που συνέδραμαν τον Νέγρη στην σύνταξη του κειμένου -Φαναριώτες στην πλειοψηφία τους- εκπαιδευμένοι οι περισσότεροι είτε στα σουλτανικά παλάτια, είτε στην αυλή του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, θέλησαν να ποδηγετήσουν το σύστημα και να εδραιώσουν την κυριαρχία τους στα πρότυπα της τότε Ευρώπης. Κι αυτό φάνηκε πολύ γρήγορα, απ' τα κατοπινά

γεγονότα με τις συγκρούσεις, ιδιαίτερα του Οδυσσέα Ανδρούτσου και των μελών του Αρείου Πάγου⁹⁶.

Το κείμενο της «Νομικής Διάταξης της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος» αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκε η κατάρτιση του πρώτου συντάγματος με τίτλο «Προσωρινό Πολίτευα της Ελλάδος» που ψηφίστηκε στην πρώτη Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων στην Επίδαυρο το 1822. Οι εξουσίες που προήλθαν από τα νομοθετήματα των πρώτων χρόνων της επανάστασης, ουσιαστικά καταργήθηκαν στην Β΄ Εθνοσυνέλευση στο Άστρος Κυνουρίας τον Απρίλιο του 1823, και ενισχύθηκε ο ρόλος της κεντρικής εξουσίας.

Επίλογος

Ένα χαρακτηριστικό κοινό των πολιτευμάτων που παρουσιάστηκαν ήταν ο έντονος τοπικισμός τους, κληρονομιά της τοπικής οργάνωσης της προεπαναστατικής Ελλάδας και επιθυμία των τοπικών αρχόντων να διατηρήσουν την μέχρι τότε εξουσία τους και τα κεκτημένα προνόμιά τους. Οι φιλοδοξίες των τοπικών αρχόντων τόσο των πολιτικών όσο και των στρατιωτικών που γεννούσαν και μία απέχθεια προς κάθε μορφή οργάνωσης κεντρικής εξουσίας στάθηκαν τις περισσότερες φορές εμπόδιο τόσο στην εφαρμογή των τοπικών αυτών πολιτευμάτων όσο και στην συγκρότηση μίας ενιαίας εξουσίας. Παρά τις φιλοδοξίες όμως των τοπικών ηγετών και τις περιφερειακές αντιπαραθέσεις πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας οι διεκδικητές μιας κεντρικής εξουσίας –έχοντας μεγαλεπίβολα σχέδια– ήταν αποφασισμένοι να θεσπίσουν *ενιαίο και ανεξάρτητο Κράτος*. Έτσι, την 1^η Ιανουαρίου 1822 τα μέλη της Α Εθνικής Συνέλευσης στην Ελλάδα συνήλθαν στην Πιάδα (κοντά στην Αρχαία Επίδαυρο) και αφού διακήρυξαν ότι *«Το Ελληνικόν Έθνος, το υπό την φρικώδη Οθωμανικήν δυναστείαν, μη δυνάμενον να φέρη τον βαρύτατον και अपαραδειγματίστο ζυγόν της τυρρανίας, και αποσείσαν αυτόν με μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διά των νομίμων Παραστατών του, [...] την Πολιτικήν αυτού Ύπαρξιν και Ανεξαρτησίαν»* συνέταξαν το Σύνταγμα της Επιδαύρου που αποτέλεσε το πρώτο Συνταγματικό κείμενο της ενιαίας ελληνικής κρατικής οντότητας.

⁹⁶Βλ. Δασκαλάκη, σ.79, βλ. Τρικούπη, τ. Β΄ σ. 172 επ.

